
ФІНАНСИ

УДК 330.142.23

©Швець Н.Р., Черевко О.І., 2013

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці

МАСШТАБИ ВИВЕЗЕННЯ ФІНАНСОВОГО КАПІТАЛУ З ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Досліджуються процеси, пов'язані з вихідними потоками фінансового капіталу. Описуються цілі, методи та способи вивезення фінансового капіталу з економіки України. Пропонуються заходи, спрямовані на зниження масштабів витоку фінансового капіталу з країни.

Ключові слова: фінансовий капітал, витік капіталів, продуктивне та непродуктивне вивезення капіталу.

Постановка проблеми. Міжнародний ринок фінансового капіталу дуже динамічний: фінансовий капітал має здатність швидко переміщуватись від одного економічного агента до іншого, з однієї країни в іншу. Причина цьому - відкритість економік, глобалізаційні процеси, взаємна інтегрованість, технологічний прогрес та ін. Саме тому надзвичайно важливе регулювання та контроль за транскордонним переміщенням фінансових ресурсів, особливо за їх вивезенням закордон.

Аналіз найновіших досліджень і публікацій. Проблеми формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів, організації їх управління, розвиток ринків фінансових капіталів вивчали такі вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: Г.Азаренкова, Л.Алексеєнко, В.Базилевич, І.Бланк, Р.Брейлі, Ю.Воробйов, В.Геєць, О.Єрмошкіна, М.Крупка, В.Корнеєв, Р.Коле, Р.Лукас, Л.Примостка, Є.Степанюк, І.Тушканов та інші. Однак в їх наукових дослідженнях недостатньо уваги приділено аналізу негативних наслідків витоку фінансового капіталу з України й обсягів його експортування закордон.

Вивіз капіталу у формах, які не відповідають інтересам розвитку національної економіки, вимагає формування механізмів його державного регулювання, потребує глибокого дослідження як у теоретичному, так і практичному аспектах.

Постановка завдання. Цілями статті є дослідження вихідних потоків фінансового капіталу з економіки України, аналіз можливих причин і наслідків відтоку капіталу та розробка

основних заходів подолання цього явища.

Викладення основного матеріалу дослідження. Виділяють такі причини участі суб'єктів у міжнародному русі фінансового капіталу:

1) економічна вигода: фінансовий капітал експортується в основному з тих країн, в яких існує тенденція до зниження норми прибутку, місткість ринку обмежена, політика країни направлена на збільшення надходжень до державної казни (високі ставки оподаткування), а також високі ціни на сировину в країні з високим рівнем прибутку;

2) прагнення досягнути більш високого рівня доходності від тимчасово вільного капіталу (наприклад, норми прибутку за депозитами), мінімізувати ризик вкладення коштів;

3) обхід різноманітних бар'єрів (наприклад, податкових);

4) інвестування в країні з більш стабільною політичною та економічною ситуацією - таким чином зменшується ризик неповернення фінансових ресурсів.

Необхідно звернути увагу на два способи, за допомогою яких здійснюється даний процес, - легальний та нелегальний. Легальний вивіз фінансового капіталу відбувається переважно у вигляді росту зарубіжних активів українських банківських установ, купівлі іноземної валюти та цінних паперів. Нелегальний вивіз фінансового капіталу відбувається шляхом непереведення з-за кордону експортної виручки, а також передоплати імпорту, який ще не надійшов контрабандного експорту, формально упушеної вигоди по зовнішньоекономічних операціях.

Однією з проблем, які виникають під час

процесів вивезення фінансового капіталу з країни, є втеча капіталів, або ж витік капіталів (capital flight). Вважається, що втеча капіталів - це стихійний, нерегульований державою вплив грошових коштів за кордон для надійнішого і вигіднішого розміщення, інвестування, а також для того, щоб уникнути високого оподаткування, втрати від інфляції [1]. Наприклад, в Україні масовий і прискорений відтік капіталу закордон мав місце з 1993 по 2001 рік з метою збереження капіталу.

Для відтоку капіталу з країни характерні такі дві основні форми: продуктивна та непродуктивна. Продуктивний відтік капіталів відбувається за операціями, які мають законний характер і доцільні з погляду зміцнення міжнародних зв'язків і позицій України на світовому ринку.

До непродуктивного відтоку капіталів призводять операції, здійснення яких має протиправний характер або неефективні для економіки країни. До таких операцій, зокрема, належать ті, що здійснюються з метою оптимізації умов інвестування, ухилення від оподаткування, легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, тощо [2].

Обсяг непродуктивного відпливу (вивезення) фінансових ресурсів за межі України являє собою інтегральний показник, що визначається як сума базових складових такого відпливу за формулою:

$$NVF = NLVF + PVF + PU,$$

де NVF - обсяг непродуктивного відпливу (вивезення) фінансових ресурсів за межі України;

NLVF - обсяг непродуктивного легального відпливу (вивезення) фінансових ресурсів; PVF - обсяг прихованого відпливу (вивезення) фінансових ресурсів; PU - обсяг незареєстрованого відпливу (вивезення) фінансових ресурсів [3].

За період з 2008 по 2010 рік економіка України пережила стрімкий відтік капіталу, який склав 18,6 млрд. дол. США [4]. За даними дослідницької організації Global Financial Integrity, в 2010 році в Україні тіньові фінансові потоки склали 1,253 млрд. дол. [5]. У 2012 році українські банки вивели з країни від 4 до 8 млрд. дол. США [6]. Тобто іде мова про надзвичайно великі суми, враховуючи, що доходи Державного бюджету України, визначені на 2013 рік, складають усього 45,3 млрд. дол. США.

Традиційно вважається, що втеча капіталу та легалізація доходів здійснюються через офшорні зони: Віргінські Британські острови, Сейшельські, Багамські, Маршаллові острови, Монако, Андорра, Мальдівська республіка. Та протягом останніх років грошові кошти виводяться закордон не через офшори, а через країни Євросоюзу: Кіпр, Великобританію, Німеччину.

Основними способами відтоку капіталів закордон О.М. Теліженко вважає банківський, фізичний, експортно-імпортний, господарський та небанківський перекази [7]. Шляхи відтоку фінансового капіталу можна зобразити так (рис. 1):

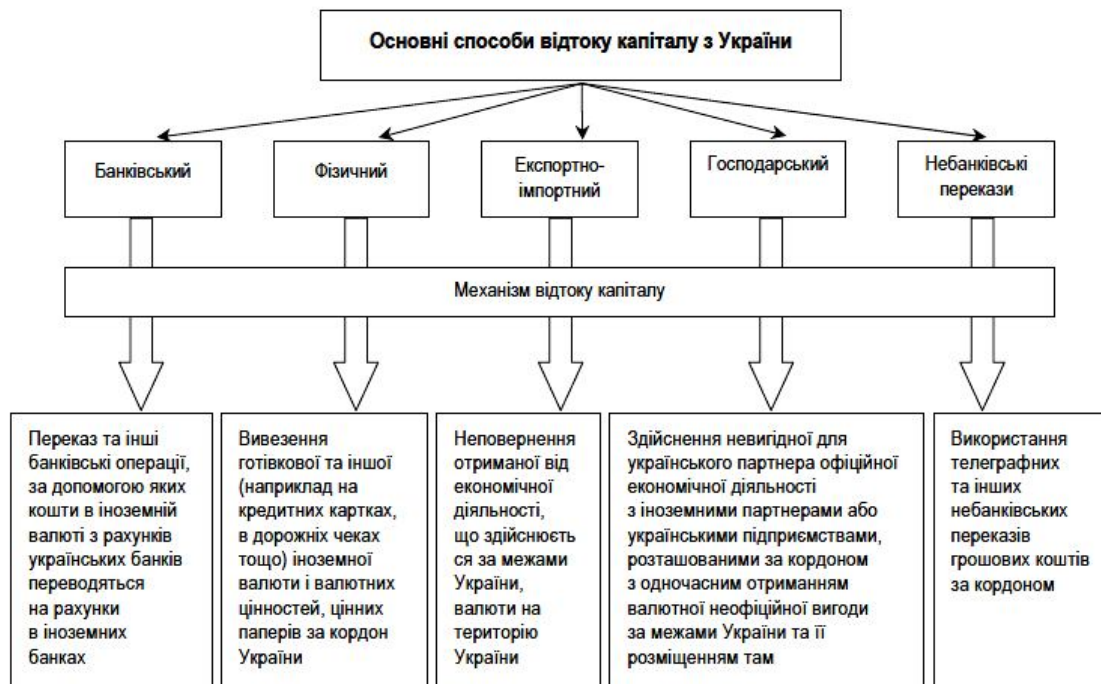
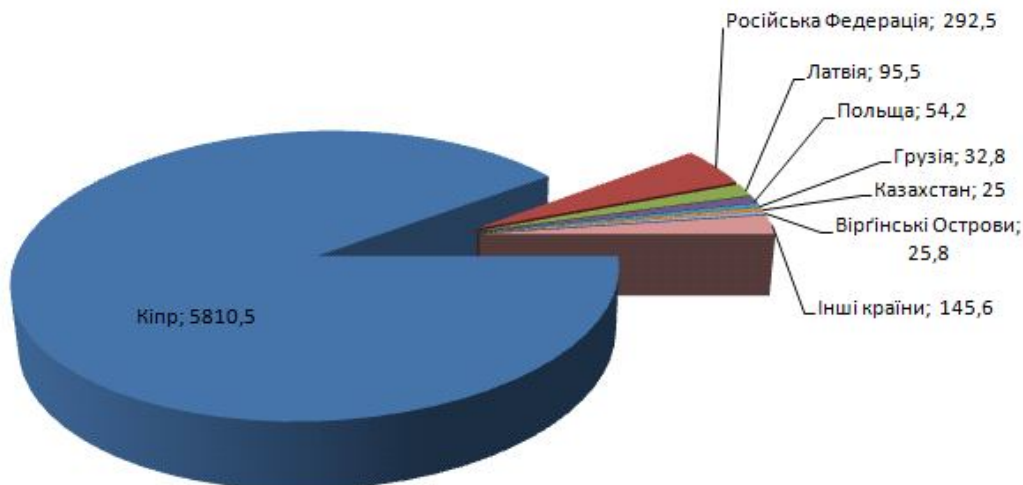

Рис.1. Механізм відтоку капіталу з України

На думку авторів, для мінімізації непродуктивного відтоку фінансового капіталу за кордон, потрібно розробити та впровадити цілий комплекс заходів економічного характеру, залучаючи різні рівні державного регулювання.

За даними Державної служби статистики України, на 31.12.2012 обсяг прямих інвестицій з України в економіку країн світу склав 6481,9 млн.

дол., в тому числі суб'єкти економічних відносин з України інвестували 5810,5 млн. дол. до Кіпру (рис.2). Це - найбільший отримувач фінансового капіталу з України, при чому впродовж багатьох років. На другому місці за привабливістю для українських інвесторів є Російська Федерація як об'єкт для інвестування - 292,5 млн. дол. США, на третьому - Латвія (95,5 млн. дол.).

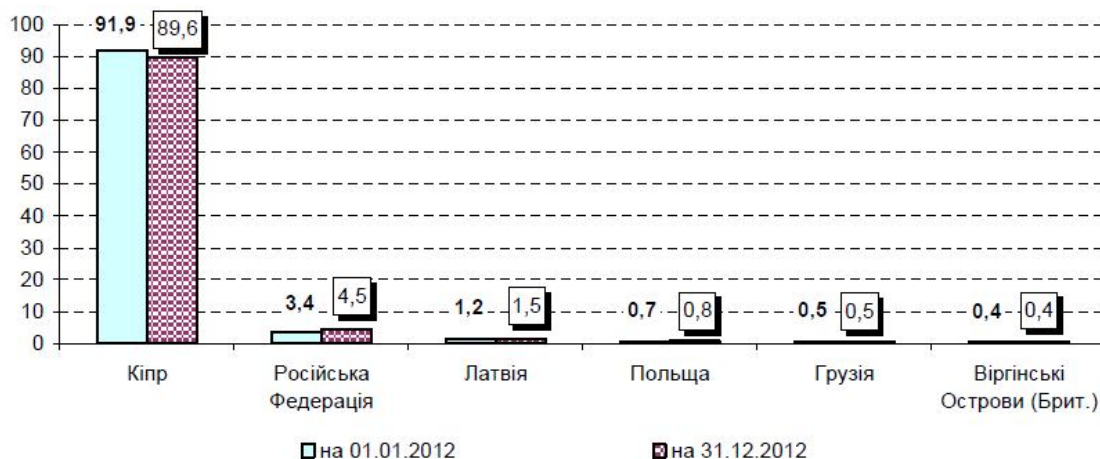

*Складено за даними Державної служби статистики України

Рис.2. Структура прямих інвестицій з України на 31.12.2012, млн. дол. США

Обсяг прямих інвестицій з України в країни ЄС склав 6046,0 млн. дол. (93,3% загального обсягу), у країни СНД - 340,6 млн. дол. (5,2%), в інші країни світу - 95,3 млн. дол. (1,5%).

Прямі інвестиції з України здійснено до 49 країн світу, найбільші реципієнти українського фінансового капіталу зображені графічно (рис.3):

*Складено за даними Державної служби статистики України

Рис.3. Розподіл прямих інвестицій з України за основними країнами інвестування (у % до загального обсягу)

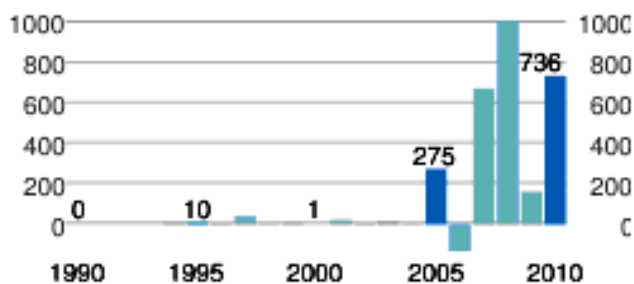
Згідно з даними ЮНКТАД (рис.4), в 2010 році з України було здійснено 736 млн. дол. США у вигляді прямих інвестицій (в порівнянні з українськими даними, занижені, що пояснюється різними методиками розрахунку).

За рисунком також можна простежити динаміку відтоку прямих інвестицій з економіки України: до 2005 року вони були в дуже незначних обсягах, а з 2005 року Україна почала активно

брати участь у міжнародній інвестиційній діяльності. Така тенденція зберігається і в даний час.

Максимальна кількість вихідних ІІІ за всі роки незалежності України спостерігалась у 2008 році - 1010 млн. дол. США., що становило 0,6% ВВП. Мінімальна кількість була в 2006 році: -133 млн. дол. США, що склало -0,1% ВВП [9].

Із наведеного аналізу випливає, що вивезення

*Складено за даними ЮНКТАД

Рис.4. Динаміка вихідних ПІІ з 1990 по 2010 роки, млн. дол. США

фінансового капіталу характеризується сукупністю таких ознак:

1) легітимністю: підконтрольністю державі та здійсненням у передбачених законодавством (або ним не заборонених) формах;

2) транскордонністю господарських операцій, що кваліфікуються як вивезення (експорт) капіталу - валюта або майно перетинає митний кордон країни і митну межу держави-реципієнта;

3) наочністю: з країни вивозиться й інвестується в економіку іноземних держав саме капітал, що має українське походження, а не товари або національна валюта (через відсутність визначення капіталу в українському законодавстві, тобто це поняття має, швидше, економічний, ніж юридичний зміст, важко кваліфікувати господарську операцію українського резидента за кордон як капітальну або поточну валютну операцію);

4) безстроковістю господарсько-правових зв'язків, що опосередковують операції з капіталом підприємців: капітал вивозиться без зобов'язання експортера повернути його в країну. Повернутися до країни може підприємницький прибуток, отриманий від використання за кордоном національного капіталу, а сам він залишається закордоном до того часу, поки існує іноземне підприємство. І лише у разі ліквідації створеної за кордоном юридичної особи її майно може бути повернене в країну [10].

Висновки. За рахунок вивезення фінансових ресурсів з країни можна досягти покращення економічної ситуації всередині держави, підвищення інвестиційної активності населення, зміцнення національної грошової одиниці, розвитку інфраструктури фінансового ринку.

Разом з тим, необхідно слідкувати за непродуктивним відтоком фінансового капіталу, оскільки набираючи серйозних масштабів, дане явище може стати загрозою економічній безпеці держави та спричинити погіршення її макроекономічного становища.

Боротьба з впливом капіталів адміністративними методами неефективна, тому що у багатьох випадках обмежуються розробкою

та прийняттям нормативно-правових актів, які не передбачають запровадження дієвих механізмів для їх реалізації. Існування корупції тісно пов'язане із впливом на прийняття рішень в економічній сфері політико-економічних груп, які не допускають системного завершення законодавчого процесу в Україні.

Така ситуація потребує вжиття заходів, які б стимулювали економічну активність, наприклад, створення сприятливого інвестиційного клімату в державі, подолання корупції, а не лише боротьби з впливом капіталів і "брудними" грошима. Механізми стримування впливу капіталу повинні бути спрямовані на його репатріацію, а не на боротьбу з легалізацією коштів, вивезених за межі України.

Список літератури

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / Відповідальний редактор С. В. Мочерний. - К.: Видавничий центр "Академія", 2000. - 864 с.
2. Теліженко О.М. Розвиток фінансового ринку в контексті формування фінансової безпеки країни / О. М. Теліженко // Вісник Української академії банківської справи. - 2008. - №1. - С. 28 - 33.
3. Тимчасова методика комплексної оцінки обсягів непродуктивного впливу (вивезення) фінансових ресурсів за межі України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://expert-ua.info/document/archivehf/law5zwbfu.htm>
4. Шевченко П. Відтік капіталу: офшори назавжди? / П.Шевченко // Економічна правда. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2010/06/11/238049/>
5. Ilisit Financial Flows From Developing Countries: 2001-2010 / Dev Kar, Sarah Freitas // Global Financial Integrity. - December, 2012. - 94 p.
6. Дубинский А. Эксперты считают, что остановит отток капитала из Украины при сохранении запрета на валютные кредиты невозможно. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://banker.ua/bank_news/finance/-2012/01/30/1180454796/
7. Теліженко О.М. Розвиток фінансового ринку

в контексті формування фінансової безпеки країни / О. М. Теліженко // Вісник Української академії банківської справи. - 2008. - №1. - С. 28 - 33.

8. Інформаційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. UNCTAD World Investment Report 2011: Non-Equity Modes of International Production and

Development. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf>

10. Варналій З.С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія / За ред. З. С. Варналія. - К.: Знання України, 2005. - 498 с.

Аннотация

Наталія Швець, Ольга Черевко

МАСШТАБЫ ВЫВОЗА ФИНАНСОВОГО КАПИТАЛА ИЗ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Исследуются процессы, связанные с выходными потоками финансового капитала. Описываются цели, методы и способы вывоза финансового капитала из экономики Украины. Предлагаются меры, направленные на снижение масштабов оттока финансового капитала из страны.

Ключевые слова: *финансовый капитал, утечка капиталов, продуктивный и непродуктивный вывоз капитала.*

Summary

Natalia Shvets, Olga Cherevko

MEASUREMENT OF FINANCIAL CAPITAL EXPORT FROM UKRAINIAN ECONOMICS

The processes associated with the original flow of financial capital are investigated in the article. The objectives, methods and ways of exporting financial capital in Ukraine's economy are described. The measures that are aimed to reduce the extent of financial capital flight from the country are proposed.

Keywords: *financial capital, capital flight, productive and unproductive capital export.*